

РОЗДІЛ 7. БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ, ВИХОВАННЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ЗАСОБАМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Надія ПЛАЩЕВСЬКА,

*методист науково-методичної лабораторії виховної роботи,
фізичної культури та безпечного освітнього середовища
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;*

Олена ЛЕНІВ,

*завідувачка бібліотеки комунального закладу «Гімназія «Інтелект»
Кропивницької ради*

*Любов до Батьківщини немислима
без любові до рідного слова. Моральна
краса людини виростає з поваги до
витоків свого народу.*

Василь Сухомлинський

У сучасному середовищі Нової української школи бібліотека трансформується на потужний осередок духовно-морального та національно-патріотичного виховання. Розвиток читацьких інтересів стає провідним до формування особистості, так як через персонажів літературних творів здобувачі освіти засвоюють моральні норми, етичні ідеали та духовні цінності.

Духовно-моральне та національно-патріотичне виховання – це нерозривна система формування особистості. Вона орієнтована на прищеплення любові до Батьківщини, поваги до українських традицій, розвиток емпатії та високих моральних цінностей, які є основою стійкості нашого народу. Саме бібліотекар у закладі загальної середньої освіти має бути провідником у формуванні національної свідомості. Його головна роль – перетворити бібліотеку з простого книгосховища на сучасний культурно-інформаційний центр, який популяризує українську мову, літературу, історію, краєзнавство та державні цінності, які проголошені в Конституції України. Поєднання духовно-морального та патріотичного виховання засобами літератури ґрунтується на розумінні патріотизму не лише як любові до території, а як вияву високих моральних якостей – честі, гідності, відповідальності та любові до ближнього. Література є вагомим засобом, що формує ціннісні орієнтири через образи героїв та емоційне переживання сюжетів. Особливо важливою є діяльність фахівця, який через читання розвиває духовно-моральні цінності та національно-патріотичну

свідомість читачів. Патріотизм у літературі – це не лише піднесення, а передусім моральна готовність діяти, повага до людей та любов до власної культури, мови та землі. Це усвідомлене почуття, яке проявляється не стільки у гучних гаслах, а й у щоденній праці, відповідальності за долю своєї країни та готовності захищати її цінності. У закладі загальної середньої освіти бібліотека відіграє вирішальну роль у формуванні гармонійної особистості, допомагаючи учням усвідомити свою духовну сутність через діалог з книгою та іншими читачами.

Бібліотека закладу загальної середньої освіти сприяє:

- **формуванню цінностей** – через художні тексти здобувачі освіти проживають життя персонажів, навчаються співчуттю, добру та справедливості;
- **емоційному розвитку** – читання збагачує внутрішній світ дитини емоціями, необхідними для морально-етичного становлення;
- **трансформуванню** – із кабінету зі стелажми, ставши естетичним центром та територією, де через художнє слово формується загально-людські чесноти та патріотичні почуття.

Провідний бібліотекар розуміє, що виховання патріотизму неможливе без глибокого духовно-морального підґрунтя. І вектор його діяльності будується на формуванні поваги до українських традицій, рідної мови та загальнолюдських цінностей: доброти, чесності, відповідальності. У 2026 році національно-патріотичне виховання набуло нового сенсу, ставши нагальною потребою. Бібліотекар через літературу як інструмент формування національної свідомості пропагує твори патріотичного спрямування, історичні романи, книги про сучасних героїв України, використовуючи інтерактивні форми роботи, зокрема: бібліотечні квести, патріотичні флешмоби, майстер-класи з виготовлення національних символів, зустрічі з волонтерами та захисниками України. Успіх у розвитку читацьких інтересів залежить від професіоналізму та емоційного впливу бібліотекаря, який має стати модератором, створюючи комфортне середовище.

Саме такою є бібліотека комунального закладу «Гімназія «Інтелект» Кропивницької ради (завідувачка ЛЕНІВ Олена Володимирівна, загальний стаж роботи 33 роки, стаж бібліотечної роботи 29 років). Пані Олена – провідний бібліотекар, яка працює над проблемою «Національно-патріотичне виховання як складова бібліотечного обслуговування в умовах Нової української школи». Раніше працювала над проблемою «Розвиток читацьких інтересів як засіб духовно-морального виховання учнів». Ці дві проблеми взаємозв'язані між собою і доповнюють одна одну. Олена Володимирівна обрала собі професійне кредо «Не зупинятися на досягнутому, прагнути до найкращого», а життєве кредо «Бути людиною в усьому і завжди» характеризує її, як провідника духовно-морального та патріотичного виховання. Власне професійна діяльність Олени ЛЕНІВ трансформувалася з традиційної бібліотеки у сучасний центр духовного розвитку, де читання слугує інструментом виховання моральних цінностей та патріотизму. Адже вона не просто працівник, який видає чи розставляє книги на полицях, а бібліотекар-провідник, який допомагає книзі

знайти дорогу до серця читача, духовний провідник і порадник, який чудово орієнтується у величезному світі літератури і допомагає читачеві знайти саме ту книгу, яка відповідає його настрою, інтересам або життєвій ситуації. Її, як успішного і професійного бібліотекаря закладу загальної середньої освіти, можна охарактеризувати так:

- **особистий навігатор** – допомагає не загубитися в інформаційному просторі та підібрати літературу, яка дійсно торкнеться душі читача;
- **психолог і друг** – створює в бібліотеці теплу атмосферу, де можна обговорити прочитане, знайти підтримку або пораду;
- **популяризатор читання** – відкриває для відвідувачів нові жанри, сучасних авторів або забуту класику, роблячи процес читання захопливим;
- **сучасний фахівець** – організовує цікаві заходи за інтересами, літературні івенти та презентації, перетворюючи бібліотеку на справжній культурний хаб.

Досить вміло в своїй роботі бібліотечну діяльність спрямовує на педагогіку партнерства з максимальним ефектом співпраці в партнерстві з педагогами, батьками, поетами, письменниками та громадськими організаціями, створюючи єдиний виховний простір. Бібліотекар акцентує увагу на важливості індивідуального підходу до здобувачів освіти, поєднуючи цифрові технології з живим спілкуванням для формування критичного мислення та емпатії. Її діяльність як провідного бібліотекаря базується на гуманістичних принципах і прагненні до постійного самовдосконалення в умовах цифрової епохи, презентуючи успішну модель бібліотеки як «інтелектуального серця» школи, що формує духовну зрілість нового покоління. Пані Олена приділяє увагу різноманітним методам роботи, поєднуючи традиційні і інноваційні, серед яких: бібліоперформенси, створення буктрейлерів, використання QR-кодів, віртуальні виставки, бібліотечні уроки, ігрові та масові заходи, зустрічі з письменниками та поетами, відродження традицій, проєктна діяльність, круглі столи та диспути з використанням новітніх технологій.

Олена Володимирівна створила [вебсайт](#) Ленів Олени, на якому видно її професійну діяльність та роботу її молодшої колеги Леонової Ольги. Рубрика «Національно-патріотичне виховання» містить презентацію «Національно-патріотичне виховання як складова бібліотечного обслуговування в умовах Нової української школи», де відображається фундаментальна зміна парадигми діяльності сучасного освітнього простору.

Матеріали Олени Володимирівни розміщені [тут](#). У контексті реформи Нової української школи бібліотека перестала бути суто репозиторієм паперових носіїв. Вона трансформується в потужний інформаційний центр, де національно-патріотичне виховання стає не окремим напрямом роботи, а є інтегративною якістю всього процесу бібліотечного обслуговування та ключовими компонентами. Також створена презентація [«Система роботи шкільної бібліотеки з духовно-морального виховання учнів»](#), у якій висвітлено досвід духовно-морального виховання в шкільній бібліотеці. Це вимірюється не

кількістю виданих книг, а змінами в поведінці дітей та їхнім умінням співчувати, готовністю допомогти, повагою до старших та любов'ю до своєї землі.

Протягом 2025/2026 навчального року у бібліотеці було проведено низку заходів, приурочених духовно-моральному та військово-патріотичному вихованню:

- Інформаційні локації: «І буде мир в моїй країні!», «Україна бажає миру!»; «Діти України за мир!»; годину спілкування «Нехай над світом мирне небо буде!».
- Книжкова виставка-реквієм до Дня пам'яті трагедії Бабиного Яру. Книжкова виставка-портрет до 180-річчя від дня народження І.К. Карпенко-Карого.
- У рамках Місячника «Рідна мова – наша зброя і наш оберіг» в бібліотеці закладу оформлено книжково-інформаційні виставки, тематичні плакати, інформаційні локації.
- Книжкова виставка-інсталяція «Хліб – усьому голова!». Години спілкування для учнів ГПД 1 та 2 класів з теми «Хліб – скорб найбільший на Землі».
- Тематична виставка «Книжкова полиця добра» та виховний захід «Добро починається з тебе» для учнів 3-Б класу.
- Тематичний дайджест «Ми діти твої, Україно» до Всесвітнього дня дитини.
- До Дня Гідності та Свободи працівники бібліотеки підготували для учнів 5-9-х класів інформаційну виставку «Майдан. Революція духу».
- З метою вшанування пам'яті загиблих від голоду та політичних репресій провели виховні заходи «І плакала свіча в скорботі...» для учнів 6-В та 6-Г класів.
- Інформаційна виставка 21 листопада – День Гідності та Свободи».
- «Хустку одягаю – перемогу закликаю», виставка-інсталяція до Всесвітнього дня української хустки.
- Книжкова виставка до Дня Збройних Сил України «На захисті української держави».
- До Дня прав людини створена низка правових книжкових орієнтирів: «Знай свої права – виконуй обов'язки!», «Життя і право», «Великі права маленької людини».
- «Я маю права і обов'язки». Інформ-реліз до Міжнародного дня прав людини.
- Книжкова виставка-настрій «Магія зимових свят».
- До Дня Соборності України в бібліотеці закладу були розгорнуті інформаційні виставки «Соборна. Єдина. Неповторна», «День Соборності України». Для учнів 7-Д класу бібліотекарі провели виховний захід «Україна соборна – наша велич і слава».

- Круглий стіл до Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту», інформаційні виставки «Голокост: розіп'ята душа», «Історія, яку не повернути».
- Інформаційний дайджест до Дня пам'яті героїв Крут.
- Бенефіс книги «Щирим серцем до книги торкнись», читання уривків улюблених книжок до Всесвітнього дня читання вголос.
- «В єдності – наша сила», інформаційна локація до Дня Єднання та презентація книжкової виставки «Хай Україна вся читає, бо книга нас усіх єднає», створення майданчика малювання «В єднанні сила і міць».
- Книжкова виставка-вікторина до Всесвітнього дня письменника [«Світ врятує слово...»](#).
- Вірші Тараса Шевченка [про Україну](#).
- Книжкова виставка-калейдоскоп до Всесвітнього дня книги та авторського права «Сторінками подарованих книг: книги з автографом», на якій були представлені книжки А. Царук, О. Жовни, А. Черниша, С. Товстенко, І. Андрусяка, О. Горобець, І. Горяєвої, О. Юхименко-Могильди, І. Небеленчук. Саме ці письменники та поети були гостями бібліотеки під час проведення творчих зустрічей.
- Інформаційний дайджест до Всесвітнього дня здоров'я «Книга на варті здоров'я».

- Книжкова виставка-берегиня до Дня української вишиванки «Українські вишиванки наче райдуги світанки» знайомить користувачів з традиціями та тонкощами вишивки української сорочки.

Усі заходи, які були проведені бібліотеками, розміщені за [посиланням](#).

Практично до кожного заходу Олена Володимирівна створює буктрейлер (це процес розробки короткого відеоролика про книгу, знятого у довільній художній формі, головна мета такого мініфільму – зацікавити читача та яскраво розрекламувати видання, популяризувати читання за допомогою візуальних засобів). Буктрейлери та відеоматеріали, яких на YouTube-каналі налічується майже 100, дозволяють спілкуватися з учнями зрозумілою їм мовою візуальних образів. Цей метод роботи ефективно трансформує читацький інтерес у моральне переконання через актуалізацію літератури в цифровому просторі. Їх можна переглянути за [посиланням](#).

Для дистанційної роботи пані Олена активно застосовує [авторські рекомендаційні списки, пам'ятки та віртуальні виставки, віртуальні бібліотеки \(блоги та соцмережі\), онлайн-квести, віртуальні подорожі та QR-коди](#)

Бібліотека комунального закладу стала осередком незламності, де через літературу про героїчне минуле та сучасну боротьбу українців формується національна свідомість, а інформаційно-тематичні куточки реагують на події в країні, допомагаючи дітям орієнтуватися в інформаційному просторі. Олена Володимирівна вибрала собі вектор – обслуговувати читачів не тільки кількістю виданих книг, а й виховним впливом цієї літератури, створивши в бібліотеці середовище простору для проведення патріотичних заходів. Саме формування патріотизму є однією з наскрізних ліній Нової української школи, де бібліотека допомагає реалізувати це завдання через залучення учнів до критичного мислення, вивчення історії та культури. Олена Ленів – це не просто бібліотекар закладу освіти, а охоронець історичної пам'яті та зодчий майбутнього, який через книги навчає любити Україну, поважати її історію та бути гідним громадянином. Своєю повсякденною працею вона перетворює бібліотеку на місце, де формується національна еліта. Досвід її роботи розміщено за [посиланням](#).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту», ухвалений Верховною Радою України 5.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Концепція «Нова українська школа», ухвалена рішенням колегії МОН України 27/10/2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як важлива життєва стратегія», схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3.03.2023 р. № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.

4. НУШ: інтегрований розвиток наскрізних компетентностей сучасного педагога. URL: https://vernissage2025.blogspot.com/p/blog-page_951.html
https://vernissage2025.blogspot.com/p/blog-page_484.html.

5. [«Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року». Національно-патріотичне виховання.](#)

6. Сучасні технології візуалізації колекції цифрових освітніх ресурсів. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746527/1/DDETKS_manual_technology_2025.pdf.

ФОРМИ ТА ПРАКТИКИ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПРОСТОРУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ

Надія ПЛАЩЕВСЬКА,

*методист науково-методичної лабораторії виховної роботи,
фізичної культури та безпечного освітнього середовища
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;*

Тетяна РУЖАНСЬКА,

*провідний бібліотекар ліцею №3 «Гармонія»
Помічянської міської ради Кіровоградської області*

В умовах сьогодення освітній простір зазнає суттєвих трансформацій, у якому бібліотеки закладів освіти вже давно перестали бути лише місцем зберігання книг та традиційного забезпечення освітнього процесу літературою.

Сучасна освітянська бібліотека – це багатофункціональний осередок, де поєднуються навчання, комунікація, творчість, а в умовах війни та підвищеного психологічного навантаження на учнів, що особливо важливо, місцем психологічної підтримки, безпечним простором для самовираження, відновлення внутрішніх ресурсів та розвитку особистості [4].

Як провідний бібліотекар ліцею, Тетяна Валентинівна Ружанська переконана, що бібліотека може і повинна стати таким середовищем, у якому кожен користувач знайде для себе не лише інформацію, а й емоційну рівновагу. Тому у своїй практиці пані Тетяна розглядає бібліотеку як відкриту платформу для впровадження різноманітних форм роботи, що поєднують читання, гру, творчість і комунікацію та сучасні інформаційні технології <https://school-library3.blogspot.com/>

